

RUBÉN DARÍO, PEVEC ŽIVOTA A NÁDEJE

Renáta Bojničanová

Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Rubén Darío, Spevy života a nádeje, výber zostavil, preložil, poznámky k básňam a kalendárium vypracoval a doslov napísal Ján Zambor; výtvarný sprievod Peter Pollág. Bratislava: Perfekt. 2023. 144 s. ISBN 978-80-8226-088-8

Spevy života a nádeje, tak chápal poéziu Rubén Darío, pevec zažívajúci vzostupy a pády, chvíle opojenia a vzletov striedané trýznivými mukami a hlbokou beznádejou. Napriek krízam však nerezignoval na *život* a oslavoval krásu, pretože KRÁSA je ideál prinášajúci *nádej* aj v časoch temnôt. Krása bola preňho únikom, záchranou a spásou, bola preňho chrámom, v ktorom hľadal útočisko pred nepriazňou osudu a banalitou každodennosti. Stavebným materiálom tejto krásy je slovo, v jeho rukách premenené na dokonalý umelecký skvost. Slovo nebolo preňho iba fyzickým materiálom na stavbu veľkolepých slovných palácov, ale éterickým prostriedkom, ako sa z materiálnosti oslobodiť. Život iba vo svojej fyzickej podobe môže byť pre človeka umárajúcou cestou, ale SPEV ju povyšuje na púť duchovnú, ktorá vedie k očisteniu, precitnutiu a zušľachteniu. Precitnutie neznamená iba zobudenie sa zo sna, ale aj otvorenie sa vnímavosti ku Kráse vo všetkých jej podobách – šum, šepot, hudba..., záblesk, tieň, svetlo..., dotyk, závan, vôňa..., v tom všetkom sa zjavuje krása a podnecuje tušenie niečoho vyššieho.

To je Rubén Darío, knieža poézie, nezvyčajný pevec. *Život a nádej* tvoria notovú osnovu jeho spevu, husľovým kľúčom je vnímavosť a notami sú záblesky krásy v jej najrozličnejších podobách. Noty rubéndaríovskej poetiky, to sú zvuky a ozveny, farby a odtiene, textúry a tvary, chute a arómy. Rubén Darío je umelec symbiózy, ktorý premieňa na umenie všetko, čoho sa dotkne. Dokonca premenil na umenie aj vlastný život, z ktorého vytvoril príbeh bohéma ako z tragickej opery. Jeho poetika sa premietla do jeho života; spája sa v ňom sladké

a trpké, okázalé a bezuzdné, pompézne a úpadkové, tragické a nádejné. Tu je zľahka načrtnutá rubéndariovská básnická poetika, splyvajúca s poetikou života a nádeje tvorcu, Rubéna Daría.

Kniha *Spevy života a nádeje Rubéna Daría vo výbere a v preklade, s komentármi a doslovom Jána Zambora a s výtvarným sprievodom Petra Pollága* je prvým slovenským knižným prekladom diela nikaragujského básnika, tvorcu a vrcholného predstaviteľa hispanoamerického a hispánskeho modernizmu. Slovenskému čitateľovi prináša dielo autora, ktorý vo veľkej miere ovplyvnil estetické cítenie umelcov konca 19. a začiatku 20. storočia. Vyvolal vlnu nadšenia prirovnateľnú k estetikej revolúcii a podnietil k literárnym začiatkom mnohých literátov, v prvom momente očarených, ba až fascinovaných umeleckým výrazom tohto „kniežaťa poézie“. Rubén Darío patrí k najvýraznejším zjavom modernej španielskej písanej literatúry, pričom je autorom nielen hispánskym, ale v pravom zmysle slova svetovým. Osobitne si ho privlastňujú Nikaragujčania, Čilania, Argentínčania a Španieli a dodnes mu vzdávajú hold ako autorovi, ktorý „univerzalizoval, sekularizoval a inovoval“ hispánsku literatúru a zároveň ju spojil s duchom francúzskej poézie. Španielsko a hispanoamerické krajiny si každoročne pripomínajú výročie jeho narodenia a smrti ako významnú kultúrnu udalosť na najvyšších inštitucionálnych úrovniach a pri jednom z nedávnych výročí bol vyhlásený za nikaragujského „národného hrdinu“, pretože „svojím perom a intelektom ako zbraňami hájil zvrchovanosť a nezávislosť národného jazyka Nikaraguy a všetkých národov španielskeho jazyka [...] a obohatil ich svojím veršom a prózou“ (<https://social.shorthand.com/ruben-dario-el-principe-de-las-letras-castellanas>). Zhrnúť všetky zásluhy, ktoré dodnes zostávajú oceňované a dokonca rastú vo svojej vážnosti, by bola osobitná úloha, preto sa obmedzím iba na tieto vybrané informácie a fakty. Chcem tým iba zdôrazniť, že Rubén Darío je autor, ktorý aj po vyše storočí nezostarol a neupadol do zabudnutia, a preto aj knižné predstavenie jeho básnického diela v slovenskom jazyku nie je žiadnou oneskorenou literárnou udalosťou, ale je udalosťou neprestajne aktuálnou.

V *Spevoch života a nádeje* Rubéna Daría vo výbere a v preklade Jána Zambora sa slovenský čitateľ môže zoznámiť s prierezom básnického diela Rubéna Daría od modernistických začiatkov až po básne z pozostalosti, čo predstavuje približne tri desaťročia autorovej tvorby. Ján Zambor predstavil trojicu emblematických modernistických zbierok *Blankyt* (*Azul...*, 1888, druhé a tretie rozšírené vydanie z roku 1890 a 1905), *Svetské sekvencie a iné básne* (*Prosas profanas y otros poemas*, 1896, rozšírené vydanie 1901) a *Spevy života a nádeje* (*Cantos de vida y esperanza*, 1905). V rámci týchto svetovo najznámejších zbierok upozorňujem na preklad ikonickej básne *Sonatína* zo *Svetských sekvencií* – prekladateľ

zaradil do knihy aj text básne v origináli; zo *Spevov života a nádeje* upozorňujem na básne Ulita a majstrovský preklad Litánií k nášmu pánu Donovi Quijotovi, obe tiež zaradené aj v origináli. Reprezentatívny výber pokračuje zbierkou *Túlavý spev* (*El canto errante*, 1907), z nej sú pozoruhodné hravá básne *Túlavý spev* a závažná reflexia o osudoch Ameriky vyjadrená v básni Kolumbovi. Na dovŕšenie básnického portrétu Ján Zambor zaraďuje do výberu básne neskoršieho obdobia tvorby, keď aj samotný Rubén Darío začína prehodnocovať svoje modernistické princípy a témy; ide o básne zo zbierok *Báseň jesene* (*Poema del otoño y otros poemas*, 1910), *Spev na Argentínu* (*Canto a la Argentina*, básne datovaná do roku 1910, zbierka *Canto a la Argentina y otros poemas*, 1914), *Rozptýlené básne* (*Lira póstuma*, 1919).

Zo štruktúry výberu možno pozorovať, že v centre stoja *Spevy života a nádeje* 1905, označené J. Zamborom ako „Daríova najvýznamnejšia básnická kniha“ (s. 127), a práve z nej ponúka najobsiahlejší výber textov. V tejto zbierke sa zároveň nachádza myšlienkové jadro vystihujúce rubendariovské chápanie poézie, čo môže byť dôvodom, prečo si tento názov zvolil Ján Zambor ako titul knihy. Výber však nie je výlučne modernistický, ale prechádza celým umeleckým spektrom tém, motívov, foriem a výrazovosti poézie Rubéna Daría, mapujúc autorovu celoživotnú tvorbu.

Kniha *Spevy života a nádeje* Rubéna Daría má okrem umeleckej aj odbornú kvalitu; táto sa prejavuje vo výkladových častiach publikácie, ktorú tvoria vysvetľujúce poznámky k básňam, kalendárium života a odborne fundovaný doslov vo forme vedeckej štúdie.

Takýto typ publikácií, pri ktorých autorovi (prekladateľovi, zostavovateľovi) nejde „iba“ o predstavenie výberu prekladov slovenskému čitateľovi, ale o komplexné predstavenie prekladaného autora a neponúka sa „iba“ estetický zážitok, ale aj odborný výklad, osobne považujem za optimálny a vyhovujúci nárokom súčasných čitateľov, ktorí môžu byť motivovaní nielen hľadaním umeleckého zážitku, ale aj svojím odborným záujmom o literatúru. Spája sa v nich tvorivá prekladateľská činnosť, podložená literárnovedným skúmaním a interpretačným výkladom. Literárnoanalytická príprava bola nevyhnutným krokom na to, aby prekladateľ pomenoval a následne mohol vystihnúť špecifika autorského štýlu prekladaného autora. V prípade nikaragujského básnika sú nimi, v skratke, „artistnosť, výrazová nákladnosť a vybrúsenosť“ (s. 131). Prekladateľ si bol vedomý dôležitosti zvukovej a rytmickej stránky básnického textu, tvarovej dokonalosti v duchu parnasizmu, symbolistickej mnohovýznamovosti, exkluzívnosti v lexike a bohatstva kultúrnych, zvlášť mytologických, referencií.

V kalendáriu vypracoval Ján Zambor podrobný chronologický prehľad významných momentov z osobného aj umeleckého života Rubéna Daría, z ktoré-

ho sa možno dozvedieť o jeho rozorvanosti, bohémstve, svetobežníctve, o jeho ťažkostiach finančných aj zdravotných, ktoré sa nevyhnutne preniesli aj do jeho poézie. Kým v kalendáriu je Ján Zambor faktografický a sústreďuje sa na životopisné údaje, čo zároveň pomáha pochopiť moment vzniku básní v súvislostiach autorovho osobného a verejného života, v štúdií s názvom „Básnik medzi sladkosťou a horkosťou, triumfom a pádom, nádejou a beznádejou, očarením krásou a sklúčenosťou“ (s. 129 – 138) ponúka literárnoanalytický a interpretačný výklad Daríovho básnického diela. V interpretačných vstupoch ku každej zbierke sa opiera o myšlienky vyslovené španielskymi a hispanoamerickými odborníkmi, väčšinou aj zostavovateľmi výberov poézie nikaragujského básnika, a dokladá ich aj autorskými vysvetleniami samotného Rubéna Daría z knihy *História mojich kníh* (*Historia de mis libros*). Cenné sú Zamborove komentáre ku každej preloženej básni, v ktorých sa prejavuje literárnoviedná erudícia a prekladateľská kompetentnosť. Vedecký rozmer publikácie je daný aj tým, že vznikla v rámci projektu VEGA 1/0644/22 Štruktúrne analýzy poézie, vedeného doc. PhDr. Andreou Bokníkovou, PhD., umeleckú kvalitu podporil Fond na podporu umenia.

Poznanie osobnosti a autorskej poetiky Rubéna Daría priviedlo Jána Zambora k poetickému označeniu autora ako „básnika medzi sladkosťou a horkosťou, triumfom a pádom, nádejou a beznádejou, očarením krásou a sklúčenosťou“ (s. 129). Pomenovaním týchto extrémnych polôh vystihuje jeho rozporupnosť a rozorvanosť, čo možno aplikovať na jeho bohémsky spôsob života aj na emocionálnu náplň jeho veršov.

Ak vytvoríme ešte kompaktnejšiu skratku, mohli by sme povedať, že Rubén Darío je „básnik medzi *sladkosťou* a *sklúčenosťou*“. Sladké aj sklúčené, ale aj sladkosklúčené emócie nachádzame vo veršoch tohto „básnika čujného srdca“, čo je ďalšie metaforické vystihnutie básnickej osobnosti Rubéna Daría, ktoré použil Ján Zambor (*Fragment*, 2015).

Je potešiteľné, že prvý knižný preklad poézie Rubéna Daría vychádza v slovenčine v čase dvadsiatych rokov 21. storočia. Rubén Darío bol hviezdou na umeleckom nebi približne pred storočím a tento prekladateľský záujem aj po sto rokoch svedčí o nevyčerpatelnosti rubéndaríovských inšpirácií a o tom, že neprestáva byť obdivovaným a inšpirujúcim umelcom, nehľadiac na dobu a nehľadiac na geograficko-kultúrny priestor.

Knihy *Spevy života a nádeje Rubéna Daría* je umeleckým literárno-prekladateľsko-výtvarným skvostom, v ktorom sa spája genialita básnika, prekladateľa a výtvarníka. Výtvarnú zložku možno nazvať výtvarným sprievodom v pravom zmysle slova, pretože skutočne *sprevádza* básnické slovo na jednej súzvučnej vlne, akoby s ním komunikovalo a spoluvytváralo umeleckú jednotu. Ak by prekladateľ Ján Zambor a výtvarník Peter Pollág nevnímali Rubéna Daría všetkými

zmyslami, určite by sa im nebolo podarilo vytvoriť takýto celostný umelecký artefakt, v ktorom sa dokázal prejaviť symbiotický charakter umenia v súhre krásy slova a obrazu, bohatstva ich tvarov, farebnosti a textúr.

doc. Mgr. Renáta Bojničanová, PhD.
Ústav filologických štúdií
Katedra románskych jazykov, literatúr a didaktiky
Pedagogická fakulta UK
Račianska 59
813 34 Bratislava
bojnicanova@fedu.uniba.sk -